

Nr 137.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående inrättande av en institution för jämförande embryologi vid universitetet i Lund; given Stockholms slott den 26 februari 1932.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Sam. Stadener.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 26 februari 1932.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMBIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Departementschefen, statsrådet Stadener anför härefter:

Under förevarande punkt anhåller jag att få anmäla en uppkommen fråga om ett planerat institut för jämförande embryologi vid universitetet i Lund.

Genom ett den 24 oktober 1931 upprättat gåvobrev hava direktören Hjalmar Tornblad och hans hustru Karin Tornblad i Stockholm överlämnat till universitetet i Lund ett belopp av 100,000 kronor att användas till uppförande vid universitetet av ett institut för jämförande embryologi med brandsäkra rum för embryologiska seriesnittsamlingar.

Inrättande av en institution för jämförande embryologi vid universitetet i Lund.

Donationsbrevet är av följande lydelse:

Till Lunds universitet överlämna undertecknade härmed etthundratusen (100,000) kronor till uppförande av ett *institut för jämförande embryologi* med brandsäkra rum för embryologiska seriesnittsamlingar.

Vid denna donation fästa vi följande villkor:

1. att tomt för denna institutsbyggnad fritt upplåtes på sydöstra delen av anatomiska institutionens tomt;
2. att ritningarna till institutsbyggnaden av oss godkännas;
3. att de å anatomiska institutionens embryologiska laboratorium befintliga, av professor Ivar Broman hopbragta samlingarna av såväl redan mikrotomerade som i konserveringsvätskor förvarade människo- och djurembryoner samt äldre foster överföras till det nya institutet, och att dessa samlingar såväl som de, vilka sedermera därstädes hopbringas, skola stå till tjänst för undervisning och forskning i all den utsträckning, som utrymmena å institutet medgiva;
4. att de skåpbord och preparatskåp, i vilka nämnda, nu förefintliga samlingar äro inrymda, ävensom det instrumentarium och de rekonstruktionsmodeller, som för närvarande tillhöra anatomiska institutionens embryologiska laboratorium, likaledes överlåtas till det nya institutet;
5. att professor I. Broman oberoende av inträdd pensionsålder skall vara det nya institutets föreståndare, så länge han önskar kvarstå såsom sådan, samt att han såsom ersättning härför skall hava rätt att använda en i institutsbyggnadens andra våning inredd tjänstebostad;
6. att, sedan professor Broman avgått från föreståndarbefattningen, fakulteten därtill föreslår endera professorn i makroskopisk anatomi eller professorn i mikroskopisk anatomi vid universitetet, med företräde för den av dem, som genom egna studier på embryologiens område kan anses mest meriterad härför, varefter kanslern för rikets universitet utser föreståndare för institutet. Skulle i en mer eller mindre avlägsen framtid en särskild professur i embryologi vid medicinska fakulteten inrättas vid Lunds universitet, bör dock denne vara självskriven föreståndare för institutet. Medicinska fakulteten äger bestämma, huruvida institutsbyggnadens andra våning, som av oss avsetts till framtida tillökning av institutets arbetslokaler, fortfarande skall upplåtas såsom avgiftsfri tjänstebostad åt föreståndaren eller ej;
7. att sedan byggnadens andra våning upphört att vara tjänstebostad för institutsföreståndaren, det må ankomma på denne att bestämma, om en mindre del av densamma skall användas såsom bostad åt en amanuens eller någon annan av institutets underordnade hjälpkrafter; samt
8. att efter byggnadens uppförande eventuellt överblivna penningar av föreståndaren få disponeras för inköp av möbler, instrument m. m. för institutets arbetslokaler.
9. Om icke uppförandet av institutsbyggnaden påbörjats före den 1 oktober 1933, förbehålla vi oss dock rätt att på annat sätt förfoga över donationskapitalet med räntor.

Stockholm den 24 oktober 1931.

Karin Tornblad

Hjalmar Tornblad

Medicinska fakulteten vid universitetet anför i ett i detta ärende till det större akademiska konsistoriet därstädes avgivet utlåtande:

I fråga om donationens syftemål kan fakulteten i sak anföra följande. Anatomiska institutionens embryologiska snittseriesamlingar torde höra till de fullständigaste jämförande-embryologiska samlingar, som någonsin hopbragts. De utgöra ett slags hållbart naturvetenskapligt arkiv, ur vilket nya forskningsresultat under mycket lång tid framåt kunna utläsas. Då de dessutom innehålla en betydande mängd fullständigt unikt och för forskningen ytterst värdefullt undersökningsmaterial och utgöra resultatet av ett mer än 25-årigt dagligt, svårt och kostbart tekniskt arbete, så har fakulteten länge umgåtts med planen att genom en brandfri tillbyggnad till den anatomiska institutionen söka skaffa garantier mot att dessa till stor del oersättliga samlingar skulle kunna genom en eldsvåda hastigt förintas.

I den utvidgningsplan för anatomiska institutionen, som fakulteten redan för flera år sedan, då de medicine studerandes antal vid Lunds universitet så starkt började stiga, hade för avsikt att snarast möjligt få realiserad (och som muntligen bebadades såväl för härvarande petita-kommitté som för universitetskanslern), ingick också planen på en brandfri avdelning för de embryologiska snittseriesamlingarna.

Sedan dess hava dessa samlingar i mycket betydande grad förstörats och ökat i värde framför allt genom det embryologiska material, som professor Broman tack vare direktör Tornblads mecenatskap under de sista åren kunnat hemföra från två rikt givande materialinsamlingsexpeditioner till Afrika och Nordamerika.

Planen att redan för flera år sedan ingå till riksdagen med ett petitum för tillbyggnad av anatomiska institutionen uppsköts dels med anledning av andra ännu angelägnare universitetspetita och dels emedan ökningen av de medicine studerandes antal visade tendens att avstanna. Men behovet av institutionens förstoring har under de sista åren blivit allt kännbarare, så att professorerna Broman och Hellman varit starkt betänkta på att i fakulteten framlägga nytt förslag till petitum om utvidgning av denna institution.

Genom direktör Tornblads nu gjorda donation till en särskild embryologisk institution har på ett, enligt fakultetens mening, synnerligen lyckligt vis utsikt öppnats att ännu någon tid kunna uppskjuta det petitum om statsanslag till utvidgning av anatomiska institutionen, som eljest torde hava blivit ofrånkomligt inom kort. Ty om denna institution kommer till stånd, frigöras de av den embryologiska avdelningen upptagna lokalerna inom den nuvarande institutionsbyggnaden för annat ändamål, liksom även det trängande behovet av brandfria lokaler för de embryologiska samlingarna tillfredsställes och tillbörligt utrymme för deras utnyttjande vid undervisning och forskning erhålles utan kostnad för staten. Fakulteten kan i sistnämnda hänseende särskilt framhålla, att de ärligen återkommande kurserna i embryologi för medicine studerande kunna med fördel förläggas till den nu tilltänkta nybyggnaden, och att denna bör hava förutsättning att genom sina samlingar och lokala resurser bliva ett forskningsinstitut, tillgängligt för ej blott — såsom självfallet är — de vid anatomiska institutionen i Lund knutna akademiska lärarna, utan jämväl andra vetenskapsmän på embryologiens område inom vårt land.

Fakulteten kan sålunda, med stöd av det nu nämnda, vitsorda, att donationens syftemål kan väl infogas i fakultetens egen uppfattning om planen på en mycket behövlig utvidgning av den anatomiska institutionen. Även

enskildheterna i donationsbrevets lydelse föranleda ingen erinran från fakultetens sida; de innefatta närmast den tillbörliga överflyttningen till den nya byggnaden av de samlingar och det instrumentarium, som naturligen höra dit, liksom även en, efter fakultetens mening, helt naturlig honorär åt den person, genom vars livslånga och hängivna arbete de ifrågavarande embryologiska samlingarna hopbragts. Fakulteten får på grund härav livligt förorda, att konsistoriet ville av kanslern utverka godkännandet av nu ifrågavarande donation.

Fakulteten har emellertid ytterligare beaktat, att, enligt punkt 9 i donationsbrevet, uppförandet av den nya institutionsbyggnaden skall hava påbörjats före den 1 oktober 1933; i motsatt fall förbehålla sig donatorerna rätt att på annat sätt förfoga över donationskapitalet med räntor. Med anledning av denna tidsbestämmelse, som enligt vad fakulteten inhämtat, bevingats av angelägenheten att snarast möjligt åstadkomma en säker förvaring av ifrågavarande samlingar, och då fakulteten vidare finner det angeläget, att uppförandet av byggnaden icke påbörjas, förrän statsmakterna givit sin mening till känna angående bestridandet av de kostnader, som bliva förbundna med underhållet av och driften inom denna byggnad, vill fakulteten härmed anföra följande.

Fakulteten har haft tillfälle att taga del av de skisser till den blivande byggnaden, som uppgjorts av arkitekten Arnold Salomon-Sörensen och som, enligt vad fakulteten inhämtat, lämnats utan anmärkning av donatorerna. Även fakulteten har i stort sett ingen erinran mot dessa skisser, och de uppgjorda, tills vidare preliminära kostnadsberäkningarna synas angiva, att donationsmedlen jämte därå löpande räntor bliva tillräckliga för byggnadens uppförande och förseende med inventarier. Fakulteten fortsätter färdigställandet av de slutliga ritningarna med därtill hörande arbetsbeskrivning, även innefattande planerna för värme- och sanitets-teknisk samt elektrisk installation. Med avseende härå kan fakulteten framhålla, att nybyggnadens tillämnade belägenhet i närheten av den nuvarande institutionsbyggnaden gör det tänkbart att anordna gemensam värmecentral i denna senare för endast ringa kostnad, en anordning, som kanske kan påräknas bliva besparande i driften och som avsevärt utökar det för andra ändamål disponibla utrymmet i nybyggnadens högt belägna källarvåning. Fakulteten hyser sålunda förhoppning att inom kort kunna, till prövning av vederbörande myndigheter, framlägga det slutgiltiga programmet för den tilltänkta nybyggnaden; givetvis skall det därvid vara fakulteten angeläget att, vad på fakulteten ankommer, tillse, att byggnadens uppförande och utrustning med inventarier icke kommer att medföra något krav på bidrag av statsmedel.

Vad beträffar de kostnader, som bliva förbundna med underhållet av och driften inom den på detta sätt planerade byggnaden, kunna dessa approximativt angivas sålunda:

- a) ett tekniskt biträde (lönegrupp B 7) kronor 2,526:—
- b) byggnadens underhåll (ung. 1 % av byggnadssumman) » 1,000:—
- c) egentliga driftkostnader:

uppvärmning	kronor	600:—
gas och elektricitet	»	500:—
städning	»	600:—

materialinköp	kronor 1,000: —	
glasvaror	» 500: —	
fotografitensilier	» 200: —	
sprit och kemikalier	» 400: —	
instrument, böcker, djurfoder	» 600: —	
vattenavgift	» 100: —	kronor 4,500: —

Fakulteten kan till dessa sifferuppgifter i första hand foga det beskedet, att då, såsom i punkt 5 av donationsbrevet angives, byggnadens andra våning tills vidare är avsedd till tjänstebostad åt föreståndaren, driftkostnaderna för denna våning icke äro medräknade. Fakulteten hyser uppfattningen, att den, som erhåller dispositionsrätten till denna våning, skall lämna ersättning härför — enligt taxering av universitetets drätselnämnd — till ett belopp, motsvarande de beräknade eller fastställda kostnaderna för uppvärmning, belysning och underhåll av denna våning; på dylikt sätt bör tillses, att statsverket här icke åsamkas någon utgift.

Vidare vill fakulteten framhålla, att de nämnda sifferuppgifterna väsentligen äsyfta att giva ungefärlig uppfattning om, med vilket belopp man här har att röra sig. Fakulteten vill erinra om det, som ovan anförts beträffande det med ifrågavarande nybyggnad förbundna, otvivelaktiga statsintresset och förmenar det vara skäligt, att statsverket ikläder sig det ekonomiska ansvaret för denna nybyggnads drift. Frågan om anvisande av medel härför blir icke aktuell förrän vid budgetberedningen till 1933 års riksdag, och givetvis komma de i detta sammanhang av fakulteten framlagda siffrorna att av vederbörande myndigheter granskas på enahanda sätt som beträffande andra universitetsinstitutioner.

Såsom ovan nämnts finner fakulteten det emellertid angeläget, att själva principen om statens åtagande av kostnaderna för det framtida underhållet av och driften inom den tillämnade nybyggnaden snarast komme till avgörande, och det synes fakulteten väl möjligt, att denna principiella omprövning företages utan att ännu de ifrågavarande sifferbeloppen erhållit mera slutgiltig karaktär. Fakulteten skulle finna det giva en stark trygghetskänsla, om ett åtagande i princip från statsmakternas sida i förvärande hänseende föreläge, innan beslut fattades av de akademiska myndigheterna om nybyggnadens uppförande.

På grund härav anhåller fakulteten, att konsistoriet ville — samtidigt med att konsistoriet av kanslern utverkar godkännande av ifrågavarande donation — anhålla, att kanslern måtte till Kungl. Maj:t ingå med begäran om proposition till 1932 års riksdag för erhållande av riksdagens godtagande i princip att ansvara för underhållet av och driften inom det tilltänkta institutet för jämförande embryologi på enahanda sätt som i fråga om övriga universitetsinstitutioner.

Universitetets drätselnämnd anför:

Drätselnämnden har tagit del av de vid medicinska fakultetens skrivelse fogade ritningarna och därvid funnit den tilltänkta byggnadens placering och utformning ändamålsenliga.

Kostnaderna för byggnadens uppförande och inredning hava försiktigt beräknats och kunna helt täckas av donationsbeloppet, varför bidrag av statsmedel icke är härför erforderligt.

Det större akademiska konsistoriet har till kanslern överlämnat dels ifrågavarande gävbrev i bestyrkt avskrift, dels ock de i ärendet av medi-

cinska fakulteten och drätselnämnden avgivna yttrandena ävensom de i dessa yttranden omförmälda skissritningarna och därvid hemställt, att kanslern måtte dels bemyndiga universitetet att på de i gåvobrevet uppställda villkor mottaga ifrågavarande donation, dels ock hos Kungl. Maj:t utverka proposition till 1932 års riksdag för erhållande av riksdagens åtagande i princip att ansvara för underhållet av och driften inom det tilltänkta institutet för jämförande embryologi på enahanda sätt som i fråga om övriga universitetsinstitutioner.

Med utlåtande den 10 februari 1932 har kanslern med hänsyn till de villkor, som vore förbundna med mottagandet av den erbjudna donationen, underställt ärendet i dess helhet Kungl. Maj:ts prövning, och därvid förklarat sig på de av medicinska fakulteten anförda skäl livligt tillstyrka det större akademiska konsistoriets i ärendet gjorda framställning.

Departement-
mentschefen.

Det är givetvis med livlig erkänsla, som universitetet i Lund sett tillkomsten av ifrågavarande donation. Ej endast den vetenskapliga forskningen inom ett av medicinens centrala områden skulle härigenom beredas möjligheter till ett fortsatt bedrivande, utan jämväl de värdefulla samlingar, som genom professor I. Bromans framgångsrika forsknings- och studiearbeten hopbragts, skulle kunna beredas en tryggad hemvist. Från synpunkten härav vore det synnerligen önskligt, att den tilltänkta institutionen för jämförande embryologi kommer till stånd.

Såsom av handlingarna framgår, skulle den ifrågasatta nya institutionsbyggnaden på ett lyckligt sätt komplettera den nuvarande anatomiska institutionen, och ej minst synes mig böra beaktas, att genom den nya byggnadens tillkomst det krav på tillbyggnad, som sagda institution eljest skulle komma att snart göra gällande, skulle kunna åtminstone för någon tid skjutas åt sidan. Det är givetvis önskvärt, att arbetet med uppförande av den nya institutionsbyggnaden enligt donatorernas önskan får taga sin början under år 1932, så att byggnaden kan stå färdig våren 1933. Verksamheten vid institutionen skulle då kunna taga sin början hösten 1933. Rörande de kostnader, som komma att bli förbundna med institutionens drift, är jag ej beredd att nu göra något uttalande. Frågan härom torde ej behöva upptagas till prövning förrän i samband med budgetberedningen för 1933 års riksdag, enär medel för ändamålet bli erforderliga först under budgetåret 1933/1934. Jag vill emellertid redan nu framhålla, att i fråga om de av fakulteten i detta hänseende gjorda beräkningarna den erinran kan göras, att något särskilt belopp för byggnadens underhåll näppeligen synes mig bli under den första tiden av den nya institutionsbyggnadens tillvaro erforderligt.

Då emellertid ett säkerställande av institutionens driftkostnader torde vara att betrakta som en förutsättning för densammas tillkomst, synes mig

riksdagens medgivande böra inhämtas till inrättande vid universitetet av den ifrågasatta institutionen.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva

att vid universitetet i Lund må, i anslutning till den förut omförmälda, av direktören Hjalmar Tornblad och hans hustru Karin Tornblad gjorda donationen, inrättas en institution för jämförande embryologi.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifalla samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gustaf Ödmann.
